

Érdekességek városunk multjából.

Dr. Csitáry G. Emil előadása a Muzeumegyesület szabadtanításán.

TÖBB MINT KÉT ÉVSZÁZADOS városházánk átépül, külsőben, belsőben megújul, ami nemcsak módot ad, de szinte kötelességünkké teszi, hogy az emlékezés reflektoraival ravilágítsunk arra a régi közigazgatási életre, amely egykoron az ódon falak között folyt. — Ez az emlékezés mindnyájunk előtt igazolni fogja azt, hogy az élet kis- és nagy problémái, kicsinyes és súlyosan jelentős kérdései változatlan hűséggel kísérik az évszázadok folyamán egymást felváltó, egymás nyomdokába lépő nemzedékeket, csak az egyes korok és szellemi áramlatok szerint különböző formában, súllyal és jelentőséggel lépnek fel s ennek folytán más és más hatóerővel rendelkeznek.

E város, illetve a közigazgatása története is teljes mértékben megerősíti azt, hogy a mult és jelen között nincs, mert soha nem is lehet szakadék, azok szorosan összekapcsolódnak, szerves egésszé válnak és magukban hordják a jövőt.

Az eddig teljesen szétszórt, sajnos nem megfelelően elhelyezett levéltári anyagunknak dr. Juhász Viktor városi főlevéltárnok által végzett rendezése során érdekes, elfakult írások kerültek elő, amikből visszatükröződni látjuk a régi városi életet.

Székesfehérvár — amint mindnyájan tudjuk — az első nagy királyunktól nyerte városi jogát, amire vonatkozólag dr. Hóman Bálint, a nagy történettudós így nyilatkozott: „Székesfehérvár jogának szerepe a magyar történelemben nagyon hasonlít a római jog világtörténelmi szerepéhez. Nekünk magyaroknak Székesfehérvár a városok városa, mert ez az első község, amely város jogot kapott s amelynek joga alapjog lett. — A székesfehérvári jog tehát nagy rangemelés, hatalmas kitüntetés volt, aminek adományozásával a régi királyok községekét és városokat jutalmaztak. Méltán mondhatjuk tehát, hogy Székesfehérvár polgárjoga több, mint bármely más város polgárjoga ebben az országban.“

Ezek szerint Székesfehérvár a magyar városok kiváltságos jogainak forrása volt.

A több mint másfél évszázados törökhódoltság alatt a város ősi joga természetszerűleg elveszett és így az 1688-ban

bekövetkezett felszabadulása után Székesfehérvár részben a katonai parancsnokok önkényét és erőszakoskodását, részben a Budán levő kamarai adminisztráció gyámkodását volt kénytelen szenvedni. De hosszas fáradozás és még több áldozat után, sikerült királyi adománylevelével kieszközlésével ismét visszanyernie ősi kiváltságait.

Ettől kezdve a város újból élhette önkormányzati életét és szervei: a belső tanács, a külső tanács és a választott polgárság útján gyakorolhatta kiváltságos jogkörét.

A belső tanácsnak, tehát a városi törvényszéknek is, feje a főbíró volt, akit az 1689-ben Székesfehérváron járt „kormány-széki bizottság” reánk maradt utasítása szerint a legnagyobb tisztelettel kellett körülvenni, — az ülések alkalmával magasabb helyre kellett ültetni, és legteljesebb csendben kellett meghallgatni, engedélye nélkül az ülésről senkinek sem lehetett távolmaradnia, a későnjövőknek tilos volt az ülésre bemenni és ezzel zavart okozni, a jelenlevőknek pedig nem volt szabad addig eltávoznok, amíg a főbíró fel nem állott és az ülés bezárását kalapjának feltevésevel nem jelezte. Távozásakor az összes jelenlevőknek az ajtóig sorfalat kellett állaniok előtte és csak a főbíró után, akkor is életkor szerint, — tehát a legfiatalabb legutoljára, — léphetett ki az ajtón. — A tekintélytisztelet fenntartásának ezt a szigorú módját a főbírók erősen betartották, ami kitűnik Traexler András belsőtanácsbéli esetéből is, aki amint az 1693. május 15-ki jegyzőkönyvből kitűnik, a rend betartás nélkül kelvén fel a bírói asztaltól, a bírói tekintély ellen vétett, tehát széksértést követett el. Veres Pál főbíró csak azért nem járt el ellene, mert a harmincados közbenjárására, a főbírótól nyert engedély alapján alázatosan bocsánatot kért. — Mivel két év mulva Traexler András lett a főbíró, Veres Pál pedig belsőtanácsbéli, elgondolhatjuk, hogy a főbírói tekintély ezután is tökéletesen meg lett védve.

A főbírónak természetszerűleg mindenről kellett tudnia. Nemcsak a városba jövőkről és eltávozókról, a céhekben és gyűléseiken történekről, hanem az egyes családoknál előfordult fontosabb eseményekről és nagyobb vendégeskedésekről is. Különösen szigorúan tartotta a főbíró a korcsmárosokat, akiknek reggelente kimerítő jelentést kellett tenniök az éjszakai kimaradókról és mulatozókról. — Olyan volt a főbíró, mint a jó családapa. A város gondjain felül osztozott az egyes családok örömeiben és szomorúságában is, és keményen vigyázott a reabízottak békés, szolid, harmonikus életére. —

A főbírónak járatosnak kellett lennie a hazai törvényekben, nemkülönben a latin, magyar és német nyelvben. — Mandátuma a XVII. század végétől a XVIII. század közepéig egy évig, majd

ettől az időtől kezdve két évig tartott. — II. József császár reformja szerint már 4 évre választották és mandátuma lejárta után újra lehetett választani. — Eleinte az egész polgárság együttesen választotta és jó ideig a budai adminisztráció, később pedig a királyi helytartótanács erősítette meg állásában. Megválasztása után hivatali esküjét a templomban kellett letennie, de a XVIII. század közepétől az eskütétel már a városházán, — harangzúgás közben — zajlott le. Valószínűleg innen maradt fenn az a szép szokás, hogy a polgármesterválasztás alkalmával az eredmény, tehát az új polgármester nevének kihirdetésekor ma is meghúzzák a székesegyház harangját.

A város főbírája 1787-ig, II. József császár reformjáig egyedül állott a városigazgatás élén. Ebben az évben Kiss György személyében megkapja a város az első polgármesterét s ezzel megkezdődött az önkormányzati tevékenység két főágának, a közigazgatásnak és igazságszolgáltatásnak szétválasztása. — A polgármester került a közigazgatás élére, a főbíró hatásköre pedig korlátozódott a városi törvényszék vezetésére.

A belső tanácsot a főbíró 12 tanácsbélivel együtt alkotta, amint az az 1746. évi adatokból kétségtelenül megállapítható. Gyakran szenátusnak is említik és méltán, hiszen általában öregek voltak a tagjai. A fehérváriak ugyanis csak tapasztalt, vagyonos és tekintélyes férfiakat választottak be tagjai közé, — lehetőleg olyanokat, akik már átestek a választott polgársági és külső tanácstagsági, esetleg a céhmesteri kémpróbán. A fennmaradt adatokból megállapítható, hogy a belső tanácsbéliek legfőbbje tekintélyére féltékeny, rátartó és zárkózott volt, akik inkább hivatalos embereknek, mint egyszerű polgároknak akartak látszani, holott foglalkozásukra túlnyomórészt iparosok és kereskedők voltak.

A törökhódoltság megszűntét követő években a belső tanács szobájának kevés volt a bútorzata, ezen azonban nem szabad csodálkozni, mert amint olvasható, a budai tanácsbéliek is széket vittek magukkal, hogy leülhessenek tanácskozni. — Jó alkalom kínálkozott 1690-ben a bútorzat hiányainak pótlására, amikor is Stottinger Péter asztalost kellett valami szabálytalanság miatt elítélni. — Az ítélet úgy szólott, hogy az asztalos köteles a belső tanács részére egy asztalt, két bőrszéket és két gyertyatartót ingyenesen készíteni. — Ne méltóztassék csodálkozni, ha most akaratlanul is sóhajtok. De teljes erővel megrohannak az új városháza bebútorozási gondjai!

A belső tanács tagjai rokonok nem lehettek. Ez összeférhetetlenséget jelentett és szigorúan ügyeltek betartására.

Az övé volt általában a döntő szó, a rendelkezési jog minden kérdésben és bár a külső tanács és a választott polgár-

ság sokszor megkísérelte, ezen a helyzeten a XIX. század első évtizedéig nem sikerült változtatnia. — Olykor vallási ügyekben is intézkedett, pl. kötelezővé tette a vásár- és ünnepnapokon a templombajarást, közimákat rendelt el az elemi csapások és járványos betegségek elhárítására.

Székesfehérvár testületi nemességgel bírt s így képvisel-tethette magát Fejér vármegye rendeinak gyűlésein. — A képviseltetésről ugyancsak a belső tanács gondoskodott és rendszerint két tagját küldötte ki a megyei kis és közgyűlésekre. — Ő állította össze az országgyűlési követek számára a gravami-nális pontokat és látta el a követeket utasítással is.

Igyekezett a legtöbb ügyben azonnal intézkedni, ezért ha valamely ügyben helyszíni szemle tartása vált szükségessé, azt azonnali hatállyal rendelte el s a kiküldöttek visszaérkezésig együtt maradt. Minden ülése két részből állott: nyilvános és zárt ülésből. Amíg az ülés nyilvános volt, azon bárki részt vehetett, sőt a fontosabb ügyek tárgyalására meghívták a külső tanácsot, esetleg a választott polgárságot is. Az is előfordult, hogy az olyan tekintélyesebb és teljesen független polgárok véleményét is meghallgatták, akik egyik szervnek sem voltak tagjai. — Nyilvános ülést követő zárt ülésen azonban csak a belső tanácsbéliek vehettek részt, és arról semminek sem volt szabad kiszivárognia. — A hivatalos titkot tehát szigorúan megőrizték, s annak megszegőjét példásan megbüntették. — Így történt ez 1690-ben is, április 7-én, amikor Ujvári Péter szenátor azért, mert a zárt ülésen történekről valamit elbeszélt, nyilvánosan megfosztották tisztségétől. — A belső tanács széleskörű hatalmának teljes tudatában gyakran igen erélyesen intézkedett. Így pl. 1732-ben felhívta Gróf Czirákyt, hogy a Fehérváron levő düledező házát vagy adja el, vagy építtesse fel. Mivel a gróf nem adott választ, a belső tanács elrendelte a ház hatósági lebontását s e határozatának meglepő gyorsasággal érvényt is szerzett.

A külső tanács tagjainak száma az ügyrend értelmében megegyezett a belső tanács tagjainak számával és tagjait assessor (székülő, ülnök) névvel is emlegetik az egykori irások.

A külső és belső tanács — legtöbb esetben — üzenetvál-tás formájában érintkezett egymással. Az üzenetet a külső tanács vezetője, a szószóló vagy „Vormunder“ adta át, aki tehát mintegy összekötő tisztséget viselt a két tanács között. A szószólót a külső tanács hosszú időn át a maga kebeléből, egyedül választotta, de 1733-ban a választott polgárság protestált ez ellen s ettől kezdve ezt a szervet is bevonták a választásba. A szószólónak külön instrukciója volt, amelyben működési köre meg volt szabva. E szerint, — legfőbb kötelességéeként — ha

a külső tanács valamely ügyben a belső tanácshoz akart fordulni, a kérelmet vagy javaslatot két külsőtanácsbéli kíséretében neki kellett átadnia.

Mivel a belső tanács, — amint mondtam — minden korlátozás nélkül, a legjobb belátása szerint határozott, a szószóló érthetőleg igyekezett a külső tanács álláspontját a legékekesszölibban kifejtteni és a meggyőzős minden eszközt igénybe venni, hogy a belső tanácsot megfelelő határozathozatalra tudja bírni. Mert ez esetben tekintélye és pozíciója a külső tanács és a választott polgárok körében természetszerűleg nőtt. Ezért hívták a szószólót egyes helyeken „hivatalos szónok”-nak is.

A német eredetű és rendkívül érdekes feladatkörrel bíró szószólói állás csak 1848-ban szűnt meg, tehát amint láthatjuk, jó ideig a polgármesteri állás mellett is fennállott. Abban az időben tehát közigazgatási szervezetünk közeledett azon külföldi államok hasonló szervezetéhez, ahol a polgármesteri állás teendőit két részre osztottan, részben a hivatásos tisztviselő: mint közigazgatási vezető, részben a polgárság sorából választott, inkább csak reprezentációs feladatokat ellátó polgármester látja el.

A választott polgárság a mai törvényhatósági bizottságnak felelt meg. Létszáma az idők folyamán változást mutat, de a XVIII. század közepe táján a 60-as létszám állandósult, ezért „hatvanosok” néven is szerepeltek. — Mandátumuk leteltek az új választás előtt a főbíró, a belső és külső tanács közösen válogatták ki a hatvanosok közé beválasztani gondolt polgárokat. Egészen természetes, hogy az akkori idők rendelkezésre álló eszközeivel igyekeztek is azután a kiválasztottak megválasztását irányítani és minden erővel biztosítani. Általában elmondható, hogy a választott polgárság gyűlésein csak javasolt, a belső tanács pedig végérvényesen döntött. A rendelkezésre álló adatok kétségtelenül igazolják, hogy a választott polgárság csak egyszerű eszköze volt a mindenkori belső tanácsnak. Abban a rendelkezőt és parancsolóját látta, tehát eléje alázatos formában, esedező stílusban járult, holott a számban s tekintélyében rejlő erejénél fogva tulajdonképpen irányítania s ellenőriznie kellett volna annak működését. Csodálható-e tehát, hogy a választott polgárok időközönként előterjesztett sérelmei nem igen nyertek orvoslást. Ennek igazolására kivonatossan bemutatom a választott polgárságnak azt a kérelmét, amelyet 1745-ben nyújtott be a belső tanácshoz, több ügy elintézését és sérelmek megszüntetését kérve. Az egyes kérelmek után ismertetem a belső tanács választát, természetszerűleg — ahol szükséges — a mai nyelvre átültetve.

Először kívánja a község, hogy a választott 60 purgerség teljesszámú legyen, mert némelyek elhaltak. — Válasz: Ez a pont megáll. (Arranézve azonban már nem adtak választ, hogy mikor és milyen módon kívánnak intézkedni.)

Másodszor: Minthogy a purgerség már azelőtt is ismerni óhajtotta a privilégiumot és a nemes magisztrátus (vagyis a belső tanács) néhányszor kijelentette, hogy azt ismertetni fogja, azonban ez mindeztideig nem történt meg, ezért tudni óhajtáná a purgerség, hogy mit is foglal magában a privilégium. — Válasz: A magisztrátus kivonatosa kívánja közölni csupán a privilégiumnak a purgerségre vonatkozó részét.

Harmadszor: Minthogy közös szavazattal megválasztottuk a bíró uramat, azért azt kívánjuk, hogy az árvák kasszájának kezeléséről számadást adva, — mondjon le. — Válasz: A bíró úr maga is azon van, hogy attól mielőbb megválhasson.

Negyedszer: Vásárhelyi Pál nótárius tanácsossá választatott, azért óhajtja a purgerség, hogy a nótáriusi hivatalt tegye le. Válasz: Nincs ok arra, hogy letegye a nótáriusságot, mivel több királyi városonál is bevett szokás azt megtartani.

Ötödször: Dalmata József (ügyész volt) uramtól is, mivel a vármegyénél is van hivatala, kívánja a purgerség, hogy valamelyik hivataláról mondjon le. Válasz: Más városoknál is találtnak vármegyebeli szubjektumok és mivel a felséges kommissió is aprobálta, ratifikáltatik.

Apróbb sérelmek élőterjesztése után, kilencedszer: A patikabeli medicináknak tapasztaljuk fölöttébbvaló drágaságát, azért a tekintetes, nemes magisztrátus ne terheltessék avvéggett hasznos diszpozícióit tenni. Válasz: A patika dolgát vizsgálni fogjuk s ha valakit ez alatt sérelem ér, tegyen panaszt.

Tizedszer: Miként más városokban szokásos, itt is szükségesnek tartja a purgerség, hogy mind a malmokhoz, mind a téglakemencékhez gazda rendeltessék, aki gondot viseljen mind a vételre, mind az eladásra és számot adjon mindenről a kamarásnak. — Válasz: Mivel kamarás uram kevés fizetésért eddig is dícséretesen végbevitte ezeket, nem szükséges a haszontalan költségeket szaporítani, ezért megmarad az eddig való gyakorlat.

Kétségtelen tehát, hogy a választott polgárság teljesen tehetetlen volt a minden rendelkezési jogot magának megszerző belső tanáccsal szemben.

A régi közigazgatási szervezet vázlatos megrajzolása során hangsúlyozottan ki kell emelnem, hogy Székesfehérvár lakosságának csak igen csekély része bírt polgárjoggal. 1828-ban pl. 6176 férfi lakost írtak össze a városban s ezek közül csak 930, tehát kb. 15% volt polgár, míg a többi adófizető, zsellér és szolga néven tartatott nyilván.

A város polgárjoga a mohácsi vész előtt az adófizetési és városvédelmezési kötelezettségen kívül alig tartalmazott más terhet, ellenben széleskörű mentességet foglalt magában, mint pl. mentesség a harmincad alól, a helypénz, a hid- és révvám alól, stb.

A törökhódoltság utáni súlyos gazdasági viszonyok következtében már több terhet kellett a polgárnak is viselnie, de még mindig nagy különbség maradt a polgár és a város más lakójának jogállása között. — Csak neki volt aktív és passzív választójoga, ő viselhetett tisztséget, ő űzhetett ipart és kereskedést, az ő ingatlanait tekintették polgári javaknak, stb. stb. Ahhoz, hogy valaki polgárjogot szerezhessen, római katolikus vallásúnak kellett lennie, feddhetlen előélettel kellett bírnia, a 24-ik életévét be kellett töltenie, polgári birtokkal. házzal, földekkel kellett rendelkeznie, a leginkább 4 forintot kitevő taksát meg kellett fizetnie és esküt tenni tartozott, amelyben a királynak hódolatot, a hazának hűséget, a főbírónak engedelmességet kellett fogadnia, egyúttal köteleznie kellett magát a városi terhek viselésére is és csak azután állították ki részére a díszes polgárlevelet. — Csak az nyerhetett polgárjogot, akit mind a belső mind a külső tanács közös akarattal arra méltónak talált. — Megtörtént, hogy a folyamódónak nem adtak polgárjogot annak dacára, hogy előkelő protektorokat mozgatót meg ügyében. Így pl. 1746-ban elutasították Aposztolovics budai szücsmester polgárjog elnyerése iránti kérelmét is, akit maga Grassalkovich herceg, királyi személynök támogatott. — Ha utód nélkül halt el a polgár, ingó és ingatlan javai a városra, mint nemesjogú testületre szállottak át.

Ezek után néhány, feledésbe merült érdekességet óhajtok ismertetni.

A város belső tanácsa 1693-ban, tehát nem sokkal a törökhódoltság alóli felszabadulás után kérelmet intézett XII. Ince pápához, aminek rövid kivonata a következő: »A Lipót császár diadalmas fegyverei által visszafoglalt városnak régi Szent királyaink koronázó és temetkező helyének hatósága és lakossága alázattal borulnak Szentséged lábai elé és kérik, hogy Barnabeisz János Bódogot fehérvári préposti méltóságában megerősíteni kegyeskedjék, aki a Szent István által Szűz Mária tiszteletére emelt koronázó és most romjaiban heverő, valaha fényes bazilikát újjáépíteni szándékozik, hogy ezáltal Isten dicsősége növekedjék és a város boldogemlékű elődeinkhez méltóan, újra felvirágozzék.« A kérelem, aminek előterjesztésében többek között Vörös Pál főbíró, Bende János, Paragh Angrás, Mészeli András, Albert Benedek, Hégy János és Erdéli György belsőtanácsbéliek, tehát magyarok vettek részt, úgy látszik, kedvező eredménnyel járt,

mert 7 év múlva Barnabeisz már mint fehérvári prépost fordulhatott a régi birtokjogot igazoló bizottsághoz, kérve a fehérvári prépostokat régi jogon megillető tized átengedését. Kérelmében bejelentette azt, hogy amennyiben megkapja a tizedet, kötelezi magát a bazilika felépítésére, sőt a királyi kamarának is pénzt juttat a fegyvertár építésére. Sajnos — azonban — kérelmének nem lett eredménye, holott, ha annakidején felépítették volna a romokban levő bazilikát, legalább anyagának széthordása és megsemmisülése akadályoztatott volna meg. Sélyei Nagy Ignác fehérvári püspök is megkísérelte a királyi helytartótanácshoz 1777-ben beadott kérvénye útján Mária Terézia királynőt arra kérni, hogy a bazilika pusztulással és összedüléssel fenyegető megmaradt részét, mint »a nemzet szentséges kincsét« őriztesse meg, azonban a város mérhetetlen kárára ez a kérelem is eredménytelen maradt.

Azt is elmondhatom, hogy csekélységen múltott, hogy a Szent Jobbot nem Székesfehérvár kapta meg Mária Terézia királynőtől. Stiftel János a város bécsi ágense — az ágensekről később beszélni fogok — 1771. augusztus 9-én értesítette a belső tanácsot, hogy Bajzáth püspök Szent István Jobbjával július 15-én indult el Budára, a belső tanács levelét pedig július 20-án, tehát már későn kapta meg, mégis Ófelségének »előterjesztett és tetszett is neki uraságtoknak Szent István iránti tisztelete és buzgósága, de már nem akarja megváltoztatni a Felsőg azokat az ünnepélyes intézkedéseket, amelyeket a Szent Jobbra vonatkozólag már ezideig tett stb., stb.« A levél többi része pedig azt bizonyítja, hogy a fehérvári bazilika romjai között már 1771-ben kutatott a belső tanács Szent Imre herceg holtteste után. Stiftel János ugyanis a következőket írja: »Ami Szent Imre herceg testét illeti, nem kételkedek abban, hog Ófelsége azt uraságtoknak átengedi, ha szerencsájük lesz a szent testnek megtalálásában, mert méltó és igazságos, hogy aki érzi a terhet, érezze az előnyt is és aki nappal és éjjeli fáradozásaikkal és költségeikkel munkálkodtak együtt a szent herceg testének ujrafelkutatásában, ugyanazok annak vigasztalását is érezzék«. — Sajnos azonban sem az akkori, sem a későbbi kutatások nem jártak az annyira óhajtott eredménnyel.

Amint az előadottakból kitűnik, a város a felsőbb hatóságoknál elintézésre váró ügyeit ágensekkel sürgettette, vagy közbenjárásával intéztette el. Erre a módszerre már a XVII. században nagy szüksége volt, amikor a bécsi kancelláriánál ki kellett harcolnia a kiváltságos jogait biztosító, illetve megerősítő kiváltságlevelét. — Ettől az időtől kezdve állandóan van a városnak ágense, aki évente 100—150 forint tiszteletdíjat élvezett, sőt azonfelül diskréció címén minden esztendőben ajándékokat is

kapott. — De voltak olyan nehéz ügyei is a városnak, amiknek Bécsben leendő kedvező elintézésében az ágens sem bízott és erről őszintén beszámolt a belső tanácshoz intézett értesítésében. Ilyen esetekben a belső tanács — költséget nem kímélve — felhatalmazást adott az ágensének, hogy a „nervus rerum gendarum“ segítségével kérjen fel a város nevében egy befolyásos főurat, aki azután rendszerint ismét meg tudta indítani a kátyuba akadt szekér kerekét.

Különös éberséggel őrködtek a városban az erkölcsök felett és már a gyanu is elégséges volt az idegenből városunkba érkezett őrizetbevételére. — Az országos vásárok alkalmával külön figyeltette a belső tanács a gyanúsnak látszó nőket és még azokat is árestomba tetette, akiket ilyenekkel láttak, vagy akik házukban azoknak szállást adtak. Az erkölcstelenség miatt kiszabott szabadságvesztés büntetésen és a megkorbácsoláson kívül az elítélt nőknek még az utcák és utak tisztítása, seprése és a sárnak elhányása is kötelességévé volt téve, sőt hajuk lenyírását sem kerülhették el. — Gyakran található adat arra is, hogy az erkölcstelenség miatt nemcsak a nőre, hanem a férfira is büntetést szabtak, bár utóbbi rendszerint 6—12 forintnyi pénzbüntetés árán megszabadult a szigorú megtorlástól. Ismételt elítéltetés esetén a bűnös nőt szégyenruhába öltözötten állították ki vásár- és ünnepnapokon a templom ajtajába, jobb kezébe égő gyertyát, bal kezébe pedig virgácsot adva, vagy pellengérhez kötve nyilvánosan megszégyenítették őket, végül pedig az „Urféda“ néven ismeretes eskünek letétele után kikorbácsolták őket a város kapuján. (Az Urféda szövege szerint a bűnös megfogadja, hogy megjavul, bosszút nem áll és sohasem tér vissza többé a városba.) Ugyanígy hajtották ki a városból — örökidőre kitiltva — a részegeskedőket, csavargókat, dologkerülőket és a házalókat is.

A diszkrétióról, amit manapság enyhén szólva borraivalónak mondanánk, már korábban említést tettem. Sok királyi és kormányzékai rendelet tiltotta ennek adását és elfogadását, mégis megtaláljuk nyomát a királyi udvari kamara által felülvizsgált 1746. évi kamarási számadásban is. — E szerint Pánitz Pál belső tanácsbéli, akit a Pesten lakó főhadbiztoshoz küldött hivatalosan a magisztrátus, a városunkban akkor állomásozott katonaság élelmezési ügyének megtárgyalására, a főhadbiztosnak a város nevében egy forint 60 denár értékű vadat ajándékozott. Néhány évtizeddel később pedig az országgyűlési követek levéltileg sürgősen kéri a belső tanácsot, hogy küldjön Pozsonyba egy szekér dinnyét, mert egyik fontos városi ügyet illetőleg azzal eredményt lehetne elérni.

A városnak saját borai voltak borpincéiben. Ez a borkész-

let jobbára a minden szőlőtulajdonostól járó bordézmából gyűlt össze, de sokszor felhatalmazást adtak a kamarásnak is, hogy vásároljon össze olcsó borokat a város részére. Minden évnevedben 15 napon át csak maga a város mérhetett bort Székesfehérváron, tehát ezalatt az idő alatt minden más bormérést zárva tartattak. — Hogy mit jelentett ez a városnak, megvilágítja az 1746. évi kamarási számadásnak az a két adata, hogy 2493 forint 67 dénár volt a bormérés évi bevétele, — 2298 forint 85 dénár pedig a város évi személyzeti kiadása. Tehát egyedül a bormérés jövedelme fedezte az illetmények összegét. Fel kell említenem azt is, hogy az egyik esztendőben a városi hivatalokban a délutáni órák alatt 16 font viaszgyertya fogyott el, míg ugyanazon idő alatt a város borpincéiben éppen a kétszeresét, tehát 32 font viaszgyertyát égettek el.

Schossleihner Antal színigazgató 1779-ben néhány előadás tartására kért engedélyt. Mielőtt a belső tanács kiadta volna azt, beszerezte Pestről a kérelmező erkölcsi bizonyítványát, azután óvadékok tétetett le vele annak biztosítására, hogy színészi városunkban hitelt nem vesznek igénybe, hanem mind a lakásukért, mind pedig az ételmezésükért készpénzzel fizetnek.

A bakterek éjjel az órát tartoznak kikiáltani. Aki azonban elaludt, vagy más okból hanyagul teljesítette kötelességét, azt az 1775. évi belsőtanácsi utasítás értelmében 32 pálcaütéssel büntették.

A molnárok a pékek részére csak akkor örölhettek, ha ezek őrlési cédulát hoztak a városi kamarástól. — Ekként akarták ugyanis nyilvántartani azt, hogy ki mennyit örölt és mennyi a molnárok vámjövödelme. — A rendelkezést megsértő molnárt a belső tanács elrettentő például nyilvánosan megusztatta az egyik csatornában.

A levélpórtó a XVIII. század közepén a vidékre irányított egyszerű levél után 4 krajcár volt. Sok megmaradt levélboríték hátán olvasható a postamesterhez intézett ilyforma kérelem: „ajánlatik a postamester urnak, hogy lehetőleg gyorsan kézbesítse.“ Az akkori postában egyébként nem igen bíztak. Ezt bizonyítja, hogy maga a város is tartott egy alkalmazottat, írásaink szerint: az „Expressus embert“, aki a vidékre szóló bizalmas, hivatalos leveleket kézbesítette, azokra mindjárt választ is hozott és pénzt is szállított.

A város alkalmazottai — nem egy esetben — maguk helyett helyettest is állíthattak. Kolozsvári Mihály városi jegyzőnek pl. 1695-ben engedélyt adott a belső tanács arra, hogy más elfoglaltsága miatt maga helyett helyettest állíthasson és évi 100 imperiálist, (egy imperiálist két rajnai forintban számítottak) kitevő fizetéséből 50 imperiálist ennek átengedjen. —

A fakult irások között nyoma van a protekciónak is. 1749-ben a híres veszprémi püspök: Padányi Biró Márton Chorherr Kristófot városi jegyzői állásra ajánlja a belső tanács jóindulatába. A belső tanács azzal válaszol, hogy a nyomorúságos időkre való tekintettel csak ingyenesen veszi fel a püspök pártfogoltját. Az 1764. évben pedig herceg Grassalkovich királyi személynök Molnár Ferenc nevű pártfogoltját ajánlja az ügyészi állásra. — Nincs azonban nyoma, hogy ennek a protekciónak mi lett az eredménye.

Az 1766. évi belsőtanácsbéli jegyzőkönyv szerint a zsemlye súlyát és árát régi jogszabály alapján, hatóságilag szabták meg s annak árusító helyét a Palotai-kapu melletti piacon, egy vizesárok közelében jelölték ki. — Ha a pékek zsemlyéit ellenőrző piaci bírót állapította meg, hogy azok nem érik el a belső tanács által előírt súlyt, azokat elkobozta és nyomban behányta a vizesárokba. — Csak néhány évig divott azonban az elkobzásnak ez a módja, mert a ferencendi barátok a pocsolyába szánt zsemlyéket alamizsna címén elkérték a belső tanácstól.

Folytathatnám tovább, de az időm sajnos már nagyon is lejárt.

Azok a mozaik szemek, amiket bemutatni bátor voltam, mindenkit meggyőzhettek arról, hogy az álláshalmazás és az ingyenes szellemi munka, — a diszkréció, enyhén szólva: borral való adás — és a közéleti tisztaság, — a részrehajlás és az öszszeférhetetlenség, — a drágaság és a hatóságírmegállapítás, — a tekintélytisztélet, — a protekció, — a választások tisztasága, — az erkölcstelenség, stb., stb. sok esetben tömegeket mozgató jelszóvá vált problémája nemcsak a mi szomorú korunk velejárója, nemcsak erre nyomja rá bélyegét, megvolt az a sokszor emlegetett és irigyelt régi időkben is. Csak az olajméc, a viaszgyertya, a petróleum, a delizsansz és az »expressus ember« korában nem nőhetett, nem terebélyesedhetett olyan nagyra, mint ma.

Az emberiség örök tragikumaként vannak problémák, amik sohasem oldhatók meg. Mint az elpusztíthatatlan hétfejú sárkányok, újból és újból rátörnek az egyes korokra. De hál' Istennek ennek ellentétéként vannak olyan eredmények is, amiket az évszázadok küzdelmes élete és csalódása sem olthat ki.

És ezek az erények, elsősorban mélységes hit és ehhez a minden porszemében megszentelt földhöz való hűséges ragaszkodás képezik zálogát annak, hogy Székesfehérvár polgársága minden problémája és gondja dacára évszázadok egybefonódó, megszakítatlan munkásságával építi a jövőt.

dr. Csitáry G. Emil.